

Lachgas: Van zorgen naar acties

Een handreiking voor gemeenten, handhavers en preventieprofessionals in de aanpak van de verkoop en het gebruik van lachgas

Lachgas: Van zorgen naar acties

Een handreiking voor gemeenten, handhavers en preventieprofessionals in de aanpak van de verkoop en het gebruik van lachgas

Colofon

Auteur

Laura Nijkamp MSc

Met medewerking van

Mathijs Zwinkels, gemeente Culemborg

Remco Bakker, gemeente Den Helder

René Abbink, gemeente Nijkerk

Marianne Entjes, gemeente Old Ambt

Lenie Craane, gemeente Rotterdam

Ronald Dingjan, gemeente Rotterdam

Marco den Dunnen, Politie Rotterdam

Bart Gossen, gemeente Tilburg

Meelezers

Remco Bakker, gemeente Den Helder

Ferry Goossens, Trimbos-instituut

Marloes van Goor, Trimbos-instituut

Vormgeving en productie

Canon Nederland N.V.

Beeld

Marloes van Goor

Druk

1^e druk, juli 2018

Deze handreiking is gemaakt met financiële steun van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De uitgave is ook te downloaden via www.trimbos.nl/webwinkel.
Artikelnummer **AF1631**.

Trimbos-instituut

Da Costakade 45

Postbus 725

3500 AS Utrecht

T: 030 - 297 11 00

F: 030 - 297 11 11

© 2018, Trimbos-instituut, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

ZEVEN ACTIES OM DE VERKOOP EN HET GEBRUIK VAN LACHGAS AAN TE PAKKEN

1

Beperk de beschikbaarheid van lachgas door afspraken te maken met verkopers. Bijvoorbeeld over de verkoop aan minderjarigen, de presentatie van de producten, acties, kortingen en reclames, en thuisbezorging.

2

Beperk de beschikbaarheid van lachgas door de verkoop in de horeca en op evenementen aan te pakken. Dit kan bijvoorbeeld op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV).

3

Breng gebruikersgroepen in kaart door ze actief te zoeken en te benaderen.

4

Probeer op ludieke wijze het gesprek over lachgas te starten en verlaag daarmee de drempel om het onderwerp aan te kaarten.

5

Informeer gebruikers over lachgasgebruik: pas je boodschap aan op het type gebruiker en hun eerdere ervaringen met middelen.

6

Een eerlijke boodschap over veelvoorkomende risico's is effectiever dan een boodschap waarin mogelijke risico's die zelden voorkomen de overhand hebben.

7

Probeer niet mee te gaan in paniek en onrust over het thema. Bedenk welke boodschap je wil overbrengen en stem deze af met alle betrokken partijen.

Inhoud

1 Gebruikers en gebruik van lachgas	5
1.1 Lachgasgebruikers	5
1.2 Gebruik van lachgas: settings	5
1.3 Gebruik van lachgas: risicoperceptie, risico's en negatieve gezondheidseffecten	6
2 De markt van lachgas: Beperkende maatregelen bij de verkoop van lachgas	8
3 Beperken van de beschikbaarheid: Verkoop van lachgas in de horeca	9
3.1 Krachtige elementen	10
3.2 Uitdagingen	10
4 Beperken van de beschikbaarheid: Verkoop van lachgas op evenementen	11
4.1 Krachtige elementen	12
4.2 Uitdagingen	13
5 In kaart brengen van gebruikersgroepen in uw gemeente	14
5.1 De indirecte werkwijze	14
5.1.1 Krachtige elementen	15
5.1.2 Uitdagingen	15
5.2 De directe werkwijze	15
5.2.1 Krachtige elementen	16
5.2.2 Uitdagingen	17
6 Op ludieke wijze het gesprek starten	18
6.1 Krachtige elementen	19
6.2 Uitdagingen	20
7 Informeren over lachgasgebruik: Negen tips	21
8 Materialen voor uitgaanders, ouders en scholen	22
8.1 Materialen voor uitgaanders	22
8.2 Materialen voor ouders	22
8.3 Materialen voor scholen	23
9 Bronnen	24

1 Gebruikers en gebruik van lachgas

1.1 Lachgasgebruikers

- Lachgasgebruik concentreert zich onder jongeren en jongvolwassenen (uitgaanders) tot 30 jaar. Van het lachgasgebruik in het laatste jaar vindt 89% plaats door gebruikers in de leeftijd tussen 15 en 29 jaar.
- Het gebruik van lachgas onder MBO- en Hbo-studenten ligt hoger dan onder scholieren.
- Zowel jongens en mannen als meisjes en vrouwen gebruiken het middel. Het gebruik vindt plaats onder zowel jongeren met een westerse achtergrond als met een niet-westerse achtergrond.
- Gebruik vindt plaats in alle regio's van Nederland en door mensen met uiteenlopende opleidingsniveaus.

Op grond van het onderzoek van Nabben en collega's (2017) kunnen drie typen lachgasgebruikers onderscheiden worden onder jongeren en jongvolwassenen:

Novieten

Dit is het jongste type gebruiker, over het algemeen tussen de 12 en 14 jaar oud. Meestal zijn het middelbare scholieren die nog niet oud genoeg zijn om in clubs of andere horeca te verblijven en hun vrije tijd dus meestal thuis of op straat doorbrengen. Als er al ander middelengebruik naast lachgas plaatsvindt, dan is dit in combinatie met cannabis of alcohol.

Experimenterende gebruikers

Deze groep bestaat uit (veelal) iets oudere middelbare scholieren en deels uit hang- en straatgroepen. Vooral bij deze laatste categorie vindt lachgasgebruik frequent plaats en/of in forse doseringen. Lachgas wordt in deze groep vaak gebruikt als vorm van tijverdrijf tegen verveling.

Feestgebruikers

Dit type gebruiker bestaat veelal uit (jong)volwassenen, qua leeftijd een oudere groep. Vaak zijn het uitgaanders of groepen die thuisfeestjes houden. De frequentie en mate van het gebruik van lachgas en eventuele andere middelen verschilt zeer binnen deze groep.

1.2 Gebruik van lachgas: settings

Lachgas wordt voornamelijk thuis (of bij vrienden thuis), op feestjes of tijdens (buiten)festivals gebruikt. Daarnaast zijn er ook groepjes gebruikers die lachgas in de auto gebruiken tijdens zogenoemde 'autofeestjes' of buiten in het park. Jongeren die voor de eerste keer lachgas gebruiken doen dit vaak tijdens een speciale gelegenheid, samen met vrienden. Voorbeelden hiervan zijn thuisfeestjes of feestdagen zoals Koningsdag. Het komt weinig voor dat jongeren

in hun eentje lachgas gebruiken. Wanneer ze dit doen gebruiken ze het bijvoorbeeld op hun slaapkamer. Jongens gebruiken lachgas vaker buitenshuis op straat. Meisjes gebruiken eerder tijdens 'zitjes', thuis. Minderjarigen, die te jong zijn om de reguliere horeca zoals clubs in te mogen, gebruiken lachgas op thuisfeestjes, verjaardagsfeestjes en in het publieke domein zoals op straat en in parkjes.

1.3 Gebruik van lachgas: risicoperceptie, risico's en negatieve gezondheidseffecten

De gebruiksfrequentie van lachgas is over het algemeen laag. De meeste gebruikers gebruiken lachgas één of een paar keer per jaar tot één of een paar keer per maand. Dat neemt niet weg dat er ook frequentere gebruikers en jongeren zijn met een extremer gebruikspatroon. Zij gebruiken bijvoorbeeld op één avond een grote hoeveelheid lachgas of voor een langere periode extreme hoeveelheden.

Negatieve effecten en gezondheidsrisico's

De meeste wetenschappelijke onderzoeken naar de schadelijkheid van lachgas richten zich op gebruik in de medische setting. Er is op dit moment nog maar weinig onderzoek gedaan naar de negatieve gezondheidseffecten van recreatief lachgasgebruik. Het RIVM concludeerde in een in 2016 verschenen rapport dat er van recreatief gebruik van lachgas (gedefinieerd als 5-10 ballonnen per keer, maximaal één keer per maand) geen negatieve gezondheidseffecten zijn te verwachten.

Wanneer we kijken naar het recente onderzoek van Nabben en collega's (2017) kunnen we op basis van zelfrapportage van gebruikers wel iets zeggen over effecten die zij zelf aangeven te ervaren. Overigens lijkt het risico op ernstige acute gezondheidsklachten door lachgasgebruik klein (Nabben, van der Pol & Korf, 2017)¹. Ongewenste negatieve korte termijn effecten die worden ervaren door het gebruik van lachgas zijn met name duizeligheid, hoofdpijn en tinteling van de handen en voeten. Deze effecten komen voor bij 1 op de 3 lachgasgebruikers. Ook misselijkheid, verwardheid en *craving* (de behoefte om opnieuw te gebruiken) worden genoemd. Deze effecten kunnen deels worden verklaard door (herhaaldelijk) kortdurend zuurstoftekort (RIVM, 2016; Niesink, 2014; Kaar et al., 2016; Mulder-Spijkerboer et al., 2016).

Combinatiegebruik van lachgas en grotere hoeveelheden alcohol (of andere verdovende middelen) is gevaarlijk. Alcohol heeft een verdovend effect, waardoor er geen goede, adequate adem prikkel is. Gebruikers krijgen daardoor onvoldoende zuurstof binnen en dit kan mogelijk een hartaanval tot gevolg hebben (Wijers et al., 2017). De wijze waarop lachgas wordt gebruikt kan ook risico's met zich meebrengen. Het inhaleren van het gas direct uit een (slagroom)spruit, gastank of gaspatroon kan leiden tot bevroeringsverschijnselen van de lippen, mond en luchtwegen.

1 Voor het rapport van Nabben en collega's (2017) is geen medisch-toxicologisch onderzoek gedaan. De negatieve effecten en gezondheidsrisico's die zij beschrijven zijn op basis van zelfrapportage van gebruikers, alsmede op basis van effecten die door professionals worden gesignaleerd.

Bevriezingsverschijnselen aan handen en vingers door het vullen van ballonnen met lachgas zijn ook wel eens gemeld (RIVM, 2016).

Gebruikers kunnen ook op de lange termijn negatieve effecten ervaren door lachgasgebruik. Dit zijn met name moeheid, duizelingen, concentratieproblemen en tintelingen. Daarnaast kan bij langdurig veel lachgasgebruik een vitamine B12 tekort ontstaan. Dit kan leiden tot klachten die duiden op neurologische problemen, zoals coördinatiestoornissen, tintelingen, een verdoofd gevoel in ledematen en spierzwakte (Nabben, van der Pol & Korf, 2017). Het blijkt dat hoe meer en hoe vaker lachgas wordt gebruikt, hoe vaker *craving*, gewenning en tintelingen worden ervaren. Op grond hiervan kan het risico op verslaving niet uitgesloten worden. Verder (medisch-toxicologisch) onderzoek zal de komende jaren moeten gaan uitwijzen wat de (mogelijk) schadelijke gevolgen van recreatief lachgasgebruik zijn.

Risicoperceptie

Het middel wordt door de meeste gebruikers niet echt als drug gezien. De gebruikers die lachgas wel als drug zien, erkennen dat er risico's aan gebruik zitten, maar nemen deze niet altijd serieus. Het middel heeft een positief en onschuldig imago onder gebruikers. Het staat niet op lijst I of II van de Opiumwet en is vrij verkrijgbaar via verschillende kanalen. Gebruikers merken daarover op dat als het niet verboden is, het vast ook niet schadelijk zal zijn.

Op sociale media worden veel filmpjes gedeeld van jongeren die lachgas gebruiken en hier 'leuke' ervaringen mee hebben. Ook brengen onder jongeren populaire artiesten liedjes uit over lachgasgebruik. Hierin staan deze 'leuke ervaringen' en feestelijke setting centraal. Kortom, via verschillende wegen wordt het positieve en onschuldige imago van lachgas benadrukt. Dit beïnvloedt jongeren in hun risicoperceptie over het middel.

2 De markt van lachgas: Beperkende maatregelen bij de verkoop van lachgas

Lachgas is vrij verkrijgbaar en wordt via verschillende kanalen aangeboden. Het is te koop in zowel de detailhandel als de groothandel, maar ook te verkrijgen via sociale media of via bezorgdiensten. Ook in de horeca en op festivals wordt soms lachgas verkocht. Het is moeilijk om lachgas te verbieden. Een verbod lijkt niet in verhouding te staan tot de risico's en consequenties hiervan. Dit zit bijvoorbeeld in capaciteit voor handhaving en het gegeven dat lachgas op grote schaal in de voedingsindustrie wordt gebruikt.

Gemeenten kunnen beperkende maatregelen formuleren voor verkopers van lachgas. Voorbeelden van maatregelen zijn (Van Goor, 2018):

- Geen verkoop aan minderjarigen.
- Terughoudendheid bij aanbieders in de verkoop en presentatie van lachgaspatronen.
- Geen aanbiedingen, kortingen of reclames.
- Geen thuisbezorging van lachgas.

Omdat de Warenwet op dit moment weinig handvatten biedt voor handhaving, moeten deze maatregelen worden getroffen in samenspraak met de betreffende partijen en op basis van vrijwilligheid. Dit betekent dat een gemeente het gesprek zal moeten aangaan met de aanbieders van lachgas om hen te bewegen tot het minderen of stoppen met de verkoop hiervan.

Vanuit de Rijksoverheid zijn gesprekken gevoerd met de groothandel en detailhandel over de verkoop van lachgas. Voor gemeenten is de taak weggelegd om in hun eigen gemeente de dialoog met aanbieders van lachgas aan te gaan.

Dit gesprek aangaan brengt uitdagingen met zich mee. Niet in de laatste plaats omdat, zoals gezegd, de wet weinig handvatten biedt. Het is daarom zaak aanbieders met andere argumenten te overtuigen van de noodzaak van inperking en/of het stoppen met de verkoop van lachgas. De voorbeelden en informatie in dit document kunnen daarbij helpen. Naast het beschrijven van inzichten uit recente onderzoeken is gezocht naar inspirerende voorbeelden van Nederlandse gemeenten die al met deze uitdaging aan de slag zijn gegaan. Dit levert interessante werkwijzen op die ook in andere gemeenten toegepast kunnen worden.

3 Beperken van de beschikbaarheid: Verkoop van lachgas in de horeca

De Drank- en Horecawet verbied kleinhandel vanuit een horecagelegenheid. In het geval in een gelegenheid lachgas in pakketjes wordt verkocht (ballonnen, patronen en materialen om de ballon 'gebruiksklaar' te maken) kan hierop worden gehandhaafd². Naast dit verbod kunnen gemeenten in gesprek gaan met lokale horecagelegenheden om met hen, op vrijwillige basis, afspraken te maken over het (deels) stoppen met de verkoop van lachgas.

Stop op verkoop lachgas in de horeca in de gemeente Oldambt

De gemeente Old Ambt kreeg signalen vanuit bewoners dat de horeca in Winschoten lachgas verkocht aan bezoekers. Daarop besloot de gemeente de betreffende horecaondernemers te benaderen. Door middel van gesprekken is geprobeerd om afspraken te maken over het (deels) stoppen met de verkoop van lachgas.

Uit naam van de burgemeester is aan de ondernemers een brief verstuurd. Hierin is informatie opgenomen over het gebruik van lachgas en de mogelijke risico's hiervan. Ondernemers worden aangesproken op de verantwoordelijkheid die zij dragen voor de bezoekers van hun gelegenheden. Ook wordt aangegeven dat als er incidenten plaatsvinden door (combinatie)gebruik van lachgas er door de gemeente en politie handhavend zal worden opgetreden.

Na het versturen van de brief worden de betreffende gelegenheden uitgenodigd voor een gesprek. Doel van dit gesprek is om horecaondernemers te motiveren (deels) te stoppen met de verkoop van lachgas. Bij dit gesprek zijn de burgemeester, de instelling voor verslavingszorg en de politie aanwezig. Na enige tijd wordt er een vervolgesprek ingepland met de betreffende horecaondernemers om te bespreken hoe het tot nu toe is gegaan en wat zij bijvoorbeeld financieel merken van het (deels) stoppen met de verkoop van lachgas.

In de gemeente Old Ambt ging het om twee horecazaken waar lachgas werd verkocht. Eén van de zaken is gestopt met de verkoop van lachgas. De andere heeft de verkoop beperkt tot bepaalde dagen, waarbij geen lachgas wordt verkocht tijdens de drukste uitgaansavonden in het gebied.

2 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/01/17/beantwoording-kamervragen-over-de-normalisering-van-gebruik-van-lachgas-voor-recreatieve-doeleinden>

3.1 Krachtige elementen

Imago

Spreek ondernemers aan op de verantwoordelijkheid die zij dragen voor hun gasten. Incidenten door (combinatie)gebruik van lachgas en daaropvolgend handhavend optreden van de gemeente en politie stralen slecht af op hun imago. Een slecht imago kan leiden tot verlies van klanten en daarmee verlies van inkomsten. Maak hen hier bewust van.

Bestuurlijk gewicht

Betrek, indien mogelijk, de burgemeester of de verantwoordelijke wethouder bij het proces en geef hen een prominente rol. Hierdoor laat je als gemeente zien dat alle lagen in de organisatie het belangrijk vinden om met dit onderwerp aan de slag te gaan. Het helpt in het starten van de dialoog met ondernemers en het betrekken van andere stakeholders in dit proces.

Inhoudelijk gewicht

Betrek de preventieafdeling van de instelling voor verslavingszorg ook bij het traject voor inhoudelijk gewicht. In gesprekken met ondernemers kan de preventiewerker informatie verschaffen vanuit gezondheidsperspectief. Ook kan hij of zij helpen met het schrijven van de brief aan ondernemers en er zorg voor dragen dat hier de juiste informatie voor wat betreft (risico's van) gebruik van lachgas in opgenomen wordt. Betrek de politie er ook bij. Zij kunnen de ondernemer informeren over welke handhavende acties ondernomen worden in het geval incidenten, bijvoorbeeld bij overlast, plaatsvinden. Kies er voor een agent aan te laten schuiven die goed bekend is bij de horeca en hier goede contacten mee onderhoudt.

3.2 Uitdagingen

Lachgas als extra bron van inkomsten

De verkoop van lachgas kan voor horecagelegenheden een interessante extra bron van inkomsten zijn. Daardoor kan het moeilijk zijn om horeca te bewegen te stoppen met de verkoop. Een eerste begin kan zijn met hen af te spreken dat op de drukste uitgaansavonden geen lachgas wordt verkocht aan bezoekers. Op een later moment kan eventueel opnieuw het gesprek aangegaan worden om hen alsnog te bewegen helemaal te stoppen.

Goede relatie

Goede contacten met de horeca helpen in het aanspreken van ondernemers op gedrag. Het aanjagen van gedragsverandering kan die relatie onder druk zetten. Luister in het gesprek naar de argumenten die zij aandragen, geef horeca de kans zelf met oplossingen en ideeën te komen en probeer gezamenlijk een midden te vinden dat voor alle partijen werkt. Op dit moment zijn er in de wet geen handvatten om de verkoop van lachgas te verbieden. Afspraken zullen moeten worden gemaakt op basis van vrijwilligheid en goed vertrouwen. Deze kunnen eventueel worden vastgelegd in een convenant om het extra kracht bij te zetten.

4 Beperken van de beschikbaarheid: Verkoop van lachgas op evenementen

Naast de verkoop in de groothandel, detailhandel en via bezorgdiensten, vindt de verkoop van lachgas ook regelmatig op evenementen plaats. Voorbeelden zijn verkopers die met een steekwagentje met daarop een cilinder lachgas rondlopen of 'vaste kramen' waar vanuit de verkoop plaats vindt. De verkoop van lachgas in deze setting is niet verboden en de wet biedt op dit punt weinig handvatten. In de gemeente Tilburg³ is ingegrepen op basis van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) om de verkoop van lachgas tijdens carnaval te stoppen.

Verkoop van lachgas op straat tijdens carnaval in Tilburg

De afdeling cameratoezicht van de politie zag dat tijdens carnaval op straat lachgas werd verkocht. De verkopers verkochten met lachgas gevulde ballonnen vanaf een steekwagentje met daarop een cilinder lachgas. De politie werd voorgehouden dat zij daar mochten staan; de verkopers lieten hier documenten voor zien. Omdat de verkoop van lachgas geen verboden handeling is, heeft de politie gemeentelijke handhavers ingeschakeld. Zij hebben vervolgens de situatie beoordeeld en de verkopers weggestuurd.

De verkopers stonden zonder (staanplaats)vergunning lachgas te verkopen en hadden geen toestemming van de Carnavalsstichting om op het evenemententerrein te staan. De verkoop van lachgas vanaf een steekwagentje is door de gemeente aangemerkt als een gevaar voor de openbare orde en volksgezondheid. Zij vinden het niet wenselijk dat mensen met gasflessen rondlopen op een evenement. Op grond hiervan heeft de gemeente besloten dat verkopers van lachgas geen aanspraak maken op de vrijstelling die geldt voor venters in de gemeente.

Naderhand hebben de verkopers een schriftelijke waarschuwing ontvangen wegens overtreding van de APV van de gemeente Tilburg. Hierbij zijn de volgende overwegingen opgenomen in de waarschuwing:

- De verkopers hadden geen toestemming om lachgasballonnen aan te bieden op het evenemententerrein van de Carnavalsstichting. De verkoop van lachgas was niet opgenomen in de evenementenvergunning.
- De gemeentelijke beleidsregels rondom venten geven aan dat venters in beweging moeten zijn en producten steeds vanaf een andere plek moeten aanbieden. Wanneer

3 Beantwoording raadsvragen gemeente Tilburg over het optreden tegen lachgasverkopers tijdens carnaval: <http://bis.tilburg.nl/upload/notas/2018/02%20Antwoorden%20op%20de%20vervolgraadsvragen%20lachgas.pdf>

een verkoper langer dan 15 minuten stil staat is er sprake van een staanplaats. Voor een staanplaats is een vergunning nodig.

- De APV van Tilburg geeft aan dat het verboden is om “in de uitoefening van de handel op of aan de weg of aan een openbaar water, aan een huis dan wel op een andere - al dan niet met enige beperking - voor het publiek toegankelijke en in de open lucht gelegen plaats goederen te koop aan te bieden, te verkopen of af te leveren of diensten aan te bieden, indien daardoor de openbare orde, de veiligheid of de volksgezondheid in gevaar komt”.

Op basis van informatie van Novadic Kentron (instelling voor verslavingszorg) concludeert de gemeente Tilburg dat het gebruik van lachgas mogelijk een risico vormt voor de volksgezondheid. Ook wordt genoemd dat combinatiegebruik van lachgas met alcohol mogelijke extra risico's oplevert.

4.1 Krachtige elementen

Samenwerking tussen verschillende organisaties

Het aanpakken van de verkoop van lachgas op straat vraagt samenwerking tussen verschillende organisaties, in het vinden van de juiste partij en bruikbare gronden om de verkoop aan te pakken. Zowel in de signalering van verkoop als het handelen hierop. De politie gaf de melding door aan gemeentelijke handhavers, omdat de politie op basis van hun bevoegdheid weinig kon betekenen in het aanpakken van de verkoop. Gemeentelijke handhavers hebben de verkopers weggestuurd, in overleg met medewerkers Openbare Orde en Veiligheid (OOV) van de gemeente, op grond van bepalingen in de APV ten aanzien van de openbare orde en volksgezondheid.

Gebruik maken van wetgeving omtrent evenemententerreinen

De wet biedt ten aanzien van de verkoop van lachgas weinig tot geen handvatten. De gemeente Tilburg besloot daarom op basis van bepalingen in de APV omtrent vergunningen voor evenementen en regels voor het venten van goederen op te treden. Deze regels zijn niet specifiek gericht op de verkoop van lachgas, maar kunnen wel hiervoor ingezet worden.

4.2 Uitdagingen

Wettelijke borging

De verkoop van lachgas is bij wet niet verboden. Daarom zoeken gemeenten naar andere wegen om de verkoop in te perken of te stoppen. Dit kan op basis van de APV. Het is de vraag of, op het moment dat een verkoper in beroep gaat bij de Rechtbank tegen de maatregelen vanuit de gemeente, een dergelijke maatregel blijft staan. Op het moment is hier nog geen jurisprudentie over. Er zijn wel gemeenten die op dit moment proberen hun aanpak te 'escaleren' naar de rechter toe om een uitspraak hierover los te krijgen. De toekomst zal uit moeten wijzen hoe de rechtspraak naar deze situaties kijkt en hoe deze worden beoordeeld.

Beperkte informatie over mogelijke schadelijkheid

De gemeente Tilburg onderbouwt de waarschuwing naar de verkopers toe met informatie over de mogelijke risico's van lachgasgebruik, verkregen via de instelling voor verslavingszorg. En precies in die mogelijkheid zit ook de moeilijkheid. Er is op dit moment nog maar weinig onderzoek gedaan naar de negatieve gezondheidseffecten van recreatief lachgasgebruik. Enkele (case)studies richten zich op recreatief frequent gebruik en hoge doseringen. Er is nog maar weinig bekend over recreatief gebruik met lagere doseringen en de mogelijke gezondheidsgevolgen hiervan. Verder onderzoek zal de komende jaren moeten gaan uitwijzen wat de (mogelijk) schadelijke gevolgen van recreatief lachgasgebruik zijn.

5 In kaart brengen van gebruikersgroepen in uw gemeente

Hoe en waar zijn lachgasgebruikers te vinden? Dat kan in de praktijk soms best lastig zijn. Lachgas wordt vaak in (semi)besloten settings gebruikt, waardoor gebruik niet zichtbaar is. Op straat zijn de restanten van gebruik te vinden, maar de gebruikers ervan zijn dan al niet meer op die plek aanwezig. De beslotenheid van gebruiksettings betekent echter niet dat het niet mogelijk is om groepen gebruikers in kaart te brengen en (vervolgens) te benaderen. Dit kan op indirecte en directe wijze. Op het moment dat contact is gelegd met gebruikers is het van belang een boodschap te brengen die dicht bij hen staat. Deze uitdaging diepen we verder uit in hoofdstuk 7 en is een uitdaging die in de hierna beschreven werkwijzen een rol zal spelen.

5.1 De indirecte werkwijze

Achtergelaten afval na het gebruik van lachgas is vervelend en slecht voor het milieu. Toch kunnen deze overblijfselen van gebruik ook aanknopingspunten bieden voor het in kaart brengen van gebruikers, zoals bijvoorbeeld gebeurd in de gemeente Rotterdam.

Lachgasgebruik in stadsdeel Rotterdam-IJsselmonde

Aan de muur in het kantoor van een medewerker van de gemeente Rotterdam hangt een grote kaart van het stadsdeel Rotterdam-IJsselmonde. Op de kaart zijn met punaises verschillende plekken in de wijk aangeduid. Het betreft plekken waar grotere hoeveelheden lachgaspatronen zijn gevonden. Door het in kaart brengen van deze gesprekken hoopt de gemeente hier groepen jongeren aan te koppelen, die zij vervolgens actief kunnen benaderen om met hen in gesprek te gaan over lachgasgebruik.

Partijen die in het stadsdeel werkzaam zijn, van jongerenwerker tot politieagent, hebben de instructie gekregen om bij de medewerker van de gemeente aan te geven waar zijn lachgaspatronen vinden op straat. Aanwijzing hierin is dat het om een grotere hoeveelheid patronen moet gaan die is gevonden. Elke melding van zo'n hoeveelheid patronen op een bepaalde plek wordt op de kaart gemarkeerd met een punaise.

De plekken op deze kaart worden vervolgens gedeeld met de in de wijk werkzame partijen; in het bijzonder het jongerenwerk. Aan hen is vervolgens de taak om te onderzoeken of en welke groep jongeren met deze plek in verband gebracht kan worden. Met jongeren wordt geprobeerd het gesprek aan te gaan over het gebruik van lachgas.

5.1.1 Krachtige elementen

Gericht werken door overzicht

Door op een kaart vindplekken van (grotere hoeveelheden) gebruikte lachgaspatronen te markeren ontstaat een overzicht van welke plekken populair zijn voor het op straat gebruiken van lachgas. Dit biedt vervolgens aanknopingspunten voor het gericht op zoek gaan naar jongeren die zich op deze plekken bevinden om het gesprek met hen aan te gaan.

Samen vinden, samen werken

Zorgen over het gebruik van lachgas onder jongeren worden door veel partijen gedeeld; van jongerenwerker, tot politie, tot gemeente. Door deze partijen met elkaar te verbinden kunnen zij samen werken aan de signalering van en het in gesprek gaan met jongeren over lachgasgebruik.

5.1.2 Uitdagingen

Commitment partijen bij aanleveren meldingen

Om het overzicht van vindplekken van lachgaspatronen te kunnen krijgen is het nodig dat partijen meldingen doen. Op het moment dat zij geen meldingen aanleveren is het voor de gemeente ook moeilijker om in kaart te brengen welke plekken populair zijn om lachgas te gebruiken en hier vervolgens gericht op te handelen.

Jongeren koppelen aan vindplekken

In het koppelen van groepen jongeren aan vindplekken van lachgaspatronen is voorzichtigheid geboden. Het is immers niet altijd met zekerheid te zeggen dat een groep die vaak op een bepaalde plek hangt ook dezelfde groep is die op die plek lachgas gebruikt. Wees daarom voorzichtig in het contact met jongeren en het koppelen van gevonden lachgaspatronen aan personen.

5.2 De directe werkwijze

Informatie over groepen gebruikers kan ook verzameld worden door meteen de wijk in te gaan. Het liefst met een combinatie van disciplines zoals de politie, gemeentelijke handhavers en het jongerenwerk. Een voorbeeld van zo'n initiatief is het Jongeren Interventie Team dat in de gemeente Den Helder sinds 2015 actief is. Het team is in het leven geroepen naar aanleiding van een hoog aantal meldingen over jeugdoverlast. Daarnaast was er een behoefte vanuit de gemeentelijke handhavers en de politie om (beter) samen te werken en daarmee beter zicht te krijgen op de groep jongeren tussen de 12 jaar en 18 jaar. Het signaleren van en in gesprek gaan over lachgasgebruik kunnen onderdeel zijn van een initiatief zoals dit team.

Het Jongeren Interventie Team in Den Helder

Het doel van het Jongeren Interventie Team is jeugdoverlast aan te pakken en door het vroeg signaleren van eventuele (middelen)problematiek bij jongeren hen tijdig naar een hulpverleningstraject te begeleiden. Hier worden ouders vanaf het begin bij betrokken. Het team gaat een keer per maand een aantal uren op surveillance. Jongeren worden door het team actief opgezocht op bekende hangplekken. Hierbij worden ook observatoren in burger ingezet, om eventueel strafbaar gedrag te signaleren.

Tijdens de surveillance wordt gefocust op de signalering van middelengebruik, baldadig- en overlast gevend gedrag, het achterlaten van afval, rondhangen en geluidsoverlast. In gesprek gaan met jongeren over hun gedrag is een belangrijk element van de aanpak, maar waar nodig wordt ook gehandhaafd. Zo wordt bij constatering van een strafbaar feit bijvoorbeeld Bureau HALT ingeschakeld en worden zorgmeldingen gemaakt bij hulpverlenende instanties in het geval er andere problematiek wordt geconstateerd. Ouders worden vanaf het begin af aan hier nauw bij betrokken. Het Jongeren Interventie Team confronteert hen met het gedrag van hun kind en neemt ze mee in de vervolgstappen.

Naast het contact met ouders van individuele jongeren organiseert het Jongeren Interventie Team ook 'Ouder en kind bijeenkomsten'. De bijeenkomsten worden georganiseerd in het wijkcentrum en zijn bedoeld om ouders en kinderen een spiegel voor te houden over bepaald gedrag. Hiermee wordt beoogd jongeren sneller naar het wijkcentrum te krijgen en de stap naar hulpverlening te verkleinen.

Met de inzet van het Jongeren Interventie Team zijn sinds de oprichting in 2015 enkele honderden jongeren in beeld gebracht, is er een afname in meldingen van overlast door jeugd en is bij strafbare feiten sneller zicht op daders.

5.2.1 Krachtige elementen

Investeren in de relatie met jongeren

De aanpak van het Jongeren Interventie Team is laagdrempelig. De surveillance wordt per fiets gedaan. Ze benaderen jongeren actief op bekende hangplekken en gaan daar met hen in gesprek. Dit kan zijn naar aanleiding van meldingen of op eigen initiatief. Er wordt geïnvesteerd in het contact met de jongeren waardoor jongeren het team leren kennen en het team de jongeren. Bekende gezichten zijn voor de jongeren essentieel; het helpt met het opbouwen van een band en het in kaart brengen van de (omgeving rondom) de jongere.

Jongeren uit de anonimiteit halen

Door de laagdrempelige aanpak en het regelmatige contact met de jongeren is het mogelijk om in kaart te brengen welke jongeren op welke plekken te vinden zijn en met wie ze omgaan. Daarnaast helpen de contacten om te achterhalen of en welke problematiek bij jongeren speelt, waarop vervolgens gehandeld kan worden.

Functies vullen elkaar aan

Gemeentelijke handhavers, politie en jongerenwerk hebben allemaal hun eigen specialisaties, informatie en ingangen. Door deze functies te verenigen in een Jongeren Interventie Team worden de lijnen tussen deze partijen kort. Dit komt de onderlinge samenwerking ten goede, maar ook in het verwijzen naar of begeleiden van jongeren in een verder (hulpverlenings) traject.

5.2.2 Uitdagingen

Affiniteit hebben met jeugd

Het is absoluut noodzakelijk dat de leden van het Jongeren Interventie Team affiniteit hebben met jongeren. Ze moeten het leuk vinden om met jongeren in gesprek te gaan en met hen een relatie op te bouwen.

Het uniform

Gemeentelijke handhavers en de politie werken in uniform. Dit kan jongeren afschrikken, waardoor zij bijvoorbeeld weglopen wanneer contact met ze wordt gemaakt. Blijf daarom investeren in de contacten met jongeren en zorg dat er voor hen bekende gezichten in het uniform zitten.

6 Op ludieke wijze het gesprek starten

Vele professionals zullen het herkennen: hoe start ik een serieus gesprek over lachgasgebruik en de zorgen die ik hierbij heb? En welke boodschap geef ik dan mee? Dit is niet makkelijk, omdat het onschuldige imago van het middel en de verkrijgbaarheid ervan ertoe leiden dat het onderwerp makkelijk wordt weggewuifd. De gemeente Culemborg maakte zich ook zorgen over het lachgasgebruik in hun gemeente en bedacht een ludieke actie die vervolgens landelijke bekendheid kreeg. Onder andere de NOS⁴, Telegraaf⁵, RTL Nieuws⁶ en De Gelderlander⁷ besteedden hier aandacht aan.

Het is een hard gelach in Culemborg; gezamenlijk lachgaspatronen inzamelen

In de gemeente Culemborg zitten de gemeente, politie, boa's en jeugdwerk regelmatig bij elkaar. In deze bijeenkomsten komen thema's aan bod die spelen in de gemeente. Zo kwam ook het onderwerp lachgas op de agenda te staan. Men vroeg zich af in hoeverre voorlichting effect had. Ook werden op straat veel lege patronen gevonden. Daarop rees de vraag: hoe kunnen we bij ouders en jongeren in de gemeente een extra impuls geven aan de bewustwording en het gesprek voeren over lachgasgebruik?

Er werd een inzamelingsactie gestart, waarbij professionals en bewoners werden opgeroepen lachgaspatronen die ze op straat vonden af te geven bij een centraal afgiftepunt. Dit centrale afgiftepunt werd ingericht bij het politiebureau in de gemeente. Via de kanalen van de betrokken partners werd aandacht gevraagd voor deze actie. Bijvoorbeeld door het delen van berichten hierover op sociale media. De inzamelingsactie heeft twee maanden geduurd en vele burgers leverden lachgaspatronen in.

Na afloop van de actie is een prijsvraag uitgeschreven, waarbij de vraag is hoeveel lachgaspatronen zijn verzameld. Dit kan geraden worden met behulp van een foto van alle ingezamelde lachgaspatronen. De winnaar ontvangt een prijs. De actie helpt professionals in de gemeente om het gesprek aan te gaan over lachgasgebruik doordat ze kunnen verwijzen naar deze actie. Daarnaast heeft de actie bij inwoners in het algemeen de dialoog op gang gebracht over (de zorgen over) het gebruik van lachgas. Met de opbrengst van de actie probeert de gemeente inzicht te krijgen in de omvang van het lachgasverbruik en de ernst van de problematiek te indiceren.

4 <https://nos.nl/artikel/2240971-prijsvraag-politie-hoeveel-lachgaspatronen-ingezameld-in-twee-maanden.html>

5 <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2288014/prijsvraag-politie-hoeveel-lachgaspatronen-zijn-dit>

6 <https://www.rtlnieuws.nl/editienl/hoeveel-lachgaspatronen-tel-jij-politie-culemborg-schrijft-prijsvraag-uit>

7 <https://www.gelderlander.nl/culemborg/politie-schrijft-prijsvraag-uit-hoeveel-lachgaspatronen-lagen-er-in-culemborg-ae7689b1/>

Beeld: Mathijs Zwinkels, gemeente Culemborg

6.1 Krachtige elementen

Impact

Door het ludieke en integrale karakter van de actie is er zowel op plaatselijk als landelijk niveau aandacht voor geweest. Hierdoor zijn de zorgen die bij professionals in de gemeente spelen direct duidelijk voor een groot publiek. Lachgasgebruik en de overlast die het kan geven wordt door het zien van een foto met de opbrengst van twee maanden verzamelen inzichtelijk. Een gemeente kan op relatief eenvoudige manier hiermee grote impact creëren. En daarmee vervolgens ook het gesprek aangaan met inwoners over het onderwerp.

Creativiteit

De gemeente Culemborg heeft er bewust voor gekozen wel de zorgen die zij hebben te benoemen, maar weg te blijven van zware boodschappen over de gevolgen van lachgasgebruik.

Door juist op een creatieve manier aandacht hiervoor te vragen is het hen gelukt om op laagdrempelige wijze aandacht te vragen voor een thema dat speelt in hun gemeente.

6.2 Uitdagingen

Koppelen van vervolgacties aan de initiële actie

De actie van de gemeente Culemborg is een mooi voorbeeld van hoe op ludieke wijze aandacht gevraagd kan worden voor lachgasgebruik en de zorgen die hieromtrent spelen. Vervolgens is het de taak om, wanneer het gesprek op gang gebracht is, ook passende vervolgacties hieraan te koppelen. De informatie in deze handreiking kan u daarbij helpen.

Het brengen van de juiste boodschap

Zowel in het uitvoeren van een actie als in de vervolgstappen daarna is het belangrijk om goed na te denken over welke boodschap je wil brengen en voor welke groep deze is bedoeld. De tips in hoofdstuk 7 kunnen daarbij helpen.

7 Informeren over lachgasgebruik: Negen tips

Je hebt de lachgasgebruiker gevonden. En nu? Welke boodschap breng je naar een groep waar het middel als onschuldig wordt gezien? Om gemeenten en preventieprofessionals te helpen hebben we negen tips op een rijtje gezet die helpen in het voeren van en inhoud geven aan een gesprek, campagne of voorlichting.

1. **Ga met jongeren in gesprek over het gebruik van lachgas.** Dit is vaak effectiever dan algemene voorlichting over lachgasgebruik, gericht op risico's.
2. **Maak een onderscheid in benadering van jongeren op basis van hun ervaring met middelengebruik en pas je boodschap hierop aan.** Houd daarnaast ook rekening met, indien nodig, hun migratieachtergrond waarin culturele en religieuze opvattingen over middelengebruik een belangrijke rol kunnen spelen.
3. **Novieten, experimenterende gebruikers en feestgebruikers vragen ieder een eigen aanpak in voorlichting en benadering.** De eerste twee groepen kunnen het best worden bereikt via bestaande schoolpreventieprogramma's en *outreaching* op straat, bijvoorbeeld via het jongerenwerk. Ook handhavers zijn hierin een belangrijke partij, aangezien zij in het kader van hun werkzaamheden ook juist veel buiten te vinden zijn. Feestgebruikers zijn te bereiken via Unity of kun je verwijzen naar websites zoals drugsenuitgaan.nl of unity.nl.
4. **Kom met een eerlijke boodschap.** Benoem de door gebruikers meest ervaren bijwerkingen van lachgasgebruik, zoals hoofdpijn, duizeligheid, verwardheid en misselijkheid. Erken ook dat nog niet alles bekend is over de gezondheidsrisico's van lachgasgebruik.
5. **Besteed aandacht aan het risico dat de lachgasroes kan na-ijlen.** De roes van lachgas duurt kort. Gebruikers staan er daardoor niet altijd bij stil dat effecten langer kunnen aanhouden en bijvoorbeeld invloed kunnen hebben op deelname aan het verkeer.
6. **Ervaringen van gebruikers,** zowel positief als negatief, kunnen onderdeel uitmaken van de boodschap die je naar gebruikers toe wil brengen.
7. **Een boodschap over veelvoorkomende risico's is effectiever** dan een boodschap waarin mogelijke risico's die zelden voorkomen de overhand hebben.
8. **Jongeren reageren slecht op paniek-boodschappen.** Deze boodschappen worden genegeerd. Jongeren denken dat de boodschap niet voor hen geldt; 'jullie weten er niets van'. De omgeving van jongeren is voor hen belangrijk, omdat ze kijken naar en afgaan op ervaringen van vrienden.
9. **Probeer niet mee te gaan in paniek en onrust over het thema.** Bedenk welke boodschap je als gemeente wilt overbrengen en stem deze af met alle betrokken partijen, zodat iedereen hetzelfde uitdraagt.

8 Materialen voor uitgaanders, ouders en scholen

8.1 Materialen voor uitgaanders

Voor jongeren van 16-25 jaar, die lachgas gebruiken tijdens het uitgaan of op thuisfeestjes, is een video ontwikkeld met "5 dingen die je moet weten over lachgas". *Harm reduction* is het uitgangspunt van de video. De video gaat in op de (mogelijke) risico's van gebruik. Ook worden tips gegeven over hoe je risico's op gezondheidsproblemen zo veel mogelijk kunt beperken.

De link naar de video is [hier](#) te vinden.

8.2 Materialen voor ouders

Voor ouders is een filmpje ontwikkeld dat gedeeld kan worden via sociale media, maar bijvoorbeeld ook gebruikt kan worden in nieuwsbrieven voor ouders op scholen. Het filmpje bespreekt vijf dingen die je als ouder zou moeten weten over lachgas. Dit gaat over het gebruik van lachgas, maar ook over de gezondheidseffecten en wat je als ouder kan doen.

De link naar de video is [hier](#) te vinden.

8.3 Materialen voor scholen

Op dit moment ontwikkeld het Trimbos-instituut verschillende materialen voor scholen. Deze worden beschikbaar gemaakt in de zomer van 2018 via dgsg.nl. De materialen die worden ontwikkeld zijn:

- Een folder voor ouders over lachgas.
- Een modulair onderdeel van de ouderavond, dat desgewenst kan worden ingezet door scholen.
- Een factsheet om docenten handvatten te geven over hoe lachgaspreventie in het beleid van de school kan worden opgenomen.

9 Bronnen

Goor, M. van (2018). Factsheet lachgas, update maart 2018. Utrecht: Trimbos-instituut.

Kaar, S.J., Ferris, J., Waldron, J., Devaney, M., Ramsey, J., Winstock, A.R. (2016). Up: The rise of nitrous oxide abuse. An international survey of contemporary nitrous oxide use. *Journal of Psychopharmacology*, 30(4), 395–401.

Mulder-Spijkerboer, H.N., Van Velzen, A.G., Kan, A.A., Van Riel, A. & De Vries, I. (2016). Acute vergiftigingen bij mens en dier: NVIC jaaroverzicht 2016.

Nabben, T., Van der Pol, P. & Korf, D.J. (2017) Roes met een luchtje. Gebruik, gebruikers en markt van lachgas. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Niesink, R. (2014). Lachgas (distikstofoxide): farmacologische en toxicologische aspecten. *Verslaving: tijdschrift over verslavingsproblematiek*, 10, 62–72.

RIVM (2016). Beoordeling gezondheidsrisico's lachgas (N₂O). Bilthoven: RIVM.

Van Amsterdam, J. Nabben, T. & Van den Brink, W. (2015). Recreational nitrous oxide use: Prevalence and risks. *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, 73(3), 790-796.

Wijers, L., Croes, E., Ruiter, N. de & Valkenberg, H. (2017) Factsheet monitor drugsincidenten 2016. Utrecht: Trimbos-instituut.

